

2012, Hagenberg

Het begon allemaal met een bezoek aan Horst Wächter in het voorjaar van 2012, toen het vierde kind van Otto en Charlotte Wächter me voor de eerste maal in zijn woning ontving. Ik stak een drooggevalen slotgracht over en liep via de grote houten deuren van Schloss Hagenberg naar binnen en werd getroffen door een muffe geur en door de rooklucht van brandend hout die om Horst heen hing. We dronken thee, ik maakte kennis met zijn vrouw Jacqueline en hij vertelde me over zijn dochter Magdalena en over zijn vijf broers en zusters. Ook hoorde ik van het bestaan van zijn moeders documenten, al zou het nog vele jaren duren voordat ik die allemaal te zien zou krijgen.

Het bezoek was min of meer toevallig tot stand gekomen. Anderhalf jaar eerder was ik naar de stad Lviv, in Oekraïne, gereisd om een lezing over ‘misdaden tegen de menselijkheid’ en ‘genocide’ te geven. Eigenlijk moest ik alleen maar naar de rechtenfaculteit, maar de ware reden van de reis was dat ik graag het huis wilde vinden waar mijn grootvader geboren was. In 1904 heette de stad van Leon Buchholz nog Lemberg – een provinciehoofdstad in het Oostenrijks-Hongaarse Rijk.

Ik hoopte wat gaten in Leons levensverhaal te kunnen opvullen en te achterhalen wat er was gebeurd met zijn familie waarover hij altijd discreet het stilzwijgen had bewaard. Ik wilde te weten komen wie hij werkelijk was geweest – en wie ik zelf ben. Leons huis vond ik inderdaad en ik ontdekte ook dat de herkomst van de in 1945 bedachte juridische termen ‘genocide’ en ‘misdaden tegen de menselijkheid’ tot zijn geboortestad te herleiden was. De reis was voor mij aanleiding een boek te schrijven, *East West Street* – in de Nederlandse vertaling *Galicische wetten* – dat het verhaal vertelt van vier mannen: van Leon, wiens grote familie in Lemberg en omstreken tijdens de Holocaust werd vernietigd; van Hersch Lauterpacht en Rafael Lemkin, twee juristen die ook uit de stad afkomstig waren en de begrippen ‘misdaden tegen de menselijkheid’ en ‘genocide’ hebben geïntroduceerd in het Proces van Neurenberg en in het internationaal recht; en van Hans Frank, gouverneur-generaal van

het door de Duitsers bezette Polen, die in augustus 1942 in Lemberg arriveerde en daar een rede hield die gevolgd werd door de vernietiging van de Joden in de streek die Galicië genoemd wordt. Het aantal slachtoffers van Franks daden, waarvoor hij in Neurenberg werd veroordeeld en opgehangen, bedroeg vier miljoen. Daaronder zaten de families van Leon, Lauterpacht en Lemkin.

Tijdens mijn research stuitte ik op een opmerkelijk boek over Hans Frank van de hand van zijn zoon, Niklas Frank: *Der Vater – eine Abrechnung*. Ik spoorde Niklas op en op een dag ontmoetten we elkaar op het terras van een chic hotel in de buurt van Hamburg. Tijdens dat gesprek liet hij, bekend met mijn interesse voor Lemberg, de naam van Otto Wächter vallen. Die was een van zijn vaders plaatsvervangers geweest en had van 1942 tot 1944 als gouverneur van Lemberg gefungeerd. Niklas kende een van Wächters kinderen, Horst. Omdat ik geïnteresseerd was in de stad en in Leons familie die tijdens Wächters diensttijd in Lemberg was omgekomen, bood Niklas aan voor een introductie te zorgen. Hij plaatste daarbij wel een kanttekening: anders dan Niklas, die een negatief oordeel over zijn vader had gevelde – ‘Ik ben tegen de doodstraf, behalve in het geval van mijn vader,’ had hij nog geen uur na onze kennismaking gezegd – keek Horst positiever tegen zijn vader aan. ‘Maar je zult hem wel mogen,’ had Niklas er glimlachend bij gezegd.

Horst reageerde positief op de introductie. Ik vloog van Londen naar Wenen, huurde een auto en reed, na de Donau te zijn overgestoken, noordwaarts, langs wijngaarden en heuvels, naar het kleine, oude dorp Hagenberg. ‘I’ll dance with you in Vienna,’ klonk het uit de radio, ‘I’ll bury my soul in a scrapbook.’ Tijdens de rit voelde ik me slecht op mijn gemak, want Otto Wächter moest toch wel een bepaalde rol hebben gespeeld in het lot van Leons familieleden in en rond Lemberg: die waren tijdens zijn bewind op één na allemaal omgekomen. Maar de naam Wächter leek wel uit het geschiedenisverhaal van die periode te zijn uitgevlakt. Wat ik had meegekregen, was dat hij een Oostenrijkse jurist was, getrouwd was, kinderen had, en een hoge nazi was. In 1934 was hij betrokken geweest bij de moord op de Oostenrijkse bondskanselier Engelbert Dollfuss. Toen de nazi’s in maart 1938, na de *Anschluss*, in Oostenrijk arriveerden, had hij een hoge functie bekleed in de nieuwe regering in Wenen, waar mijn grootouders toen woonden. Later werd hij benoemd tot gouverneur in het door de nazi’s bezette district Kraków en vervolgens, in 1942, tot gouverneur van Lemberg. Na de oorlog was hij van de aardbodem verdwenen. Ik wilde graag weten wat er met hem

gebeurd was en of het recht zijn loop had gehad. Daarvoor zou ik geen steen op de andere laten. De reis nam een aanvang.

Maar om Horst had ik me niet druk hoeven maken. Hij heette me enthousiast welkom; het was een lange, aantrekkelijke man, heel vriendelijk in zijn roze overhemd en Birkenstocks; er zat een twinkeling in zijn ogen en zijn stem was warm, wat aarzelend en zacht, met innemende keelklanken. Hij vond het geweldig dat ik naar het vervallen barokkasteel waar hij woonde was gekomen. Het was om een binnenplaats heen gebouwd – imposant en vierkant, drie verdiepingen hoog, met dikke natuurstenen muren en een slotgracht die schuilging onder uitbundig struikgewas.

Er was juist een bekende acteur langs geweest, meldde hij enthousiast, met een Italiaanse regisseur. ‘Twee Oscarwinnaars in mijn kasteel!’ Ze waren bezig met de opnames van *The Best Offer* (*La Migliore Offerta*), een liefdes/misdaadverhaal dat zich overal in Europa afspeelde, in Wenen, Triëst, Bolzano en Rome. Ik besepte toen nog niet hoe belangrijk die plaatsen voor de Wächters waren.

In gezelschap van een kat liepen we het *Schloss* in. Het was een solide bouwsel dat echter betere dagen gekend had. We kwamen langs een werkplaats, die vol stond met gereedschap en andere voorwerpen, met drogend fruit, met aardappelen en groentes, en we troffen er de hond. Horst had het gebouw in de jaren zestig ontdekt toen er een groep kunstenaars rondhing. Een plek voor ‘geheime feesten’, zo legde hij uit; twintig jaar later had hij het gekocht van de bescheiden erfenis die hem na Charlottes overlijden was toegevallen.

Hij vertelde me de basisfeiten van zijn leven: hij was op 14 april 1939 geboren in Wenen; zijn eerste voornaam kreeg hij naar aanleiding van het Horst Wessellied, de partijhymne van de nazi’s.⁸ Voor de tweede voornaam hadden zijn ouders gekozen voor Arthur, ter ere van Arthur Seyss-Inquart, de kameraad en vriend van zijn vader – en nu ook Horsts peetvader. Seyss-Inquart was een jurist met een schildpadmontuur-bril die mocht aanzitten aan de hoofdtafel van Adolf Hitler; na de *Anschluss* was hij kort bondskanselier van Oostenrijk geweest en vervolgens rijksstadhouder van *Ostmark*, zoals het geannexeerde Oostenrijk in het Derde Rijk werd genoemd.⁹ Kort na Horsts geboorte werd Seyss-Inquart benoemd tot minister zonder portefeuille in Hitlers kabinet en al gauw daarna tot rijkscommissaris van bezet Nederland. In Hitlers in 1945 opgestelde politiek testament werd Seyss-Inquart tot rijksminister van Buitenlandse Zaken van het *Reich* benoemd. Maar luttele maanden later

werd de jurist/peetvader opgepakt, in Neurenberg berecht en door ophanging terechtgesteld voor de door hem begane misdaden.

Ik was dan ook enigszins verbaasd toen ik bij Horsts bed een kleine zwart-witfoto van Seyss-Inquart zag staan, bijgestoken in het lijstje van een foto van zijn vader Otto, naast een olieverfschilderij van zijn grootvader, generaal Josef Wächter. Deze militair had tijdens de Eerste Wereldoorlog in het keizerlijke leger gediend. Een in 1942 gemaakte foto van Charlotte hing aan een andere muur van de slaapkamer. Horst sliep dicht bij zijn familie.

Horst stelde me voor aan zijn vrouw Jacqueline (Ollèn), die Zweeds was. Ze bewoonden twee gezellige kamers op de begane grond van het kasteel, die werden verwarmd door een houtvuur in de grote haard; hun relatie leek me minder warm. Hij zette thee en sprak met meer affectie over zijn ouders dan Jacqueline; het was meteen al duidelijk dat ze nog altijd een speciale plek in zijn hart innamen. Hij leek met name heel close met zijn moeder, die hij tijdens haar laatste levensjaren had verzorgd; op hem was zij, zoals ik zou merken, het meest gesteld geweest. Charlottes relatie met Horsts vier zusters was moeizamer; drie van hen waren, toen ze ouder waren geworden, in het buitenland gaan wonen.

Tijdens dat eerste bezoek benadrukte Horst dat hij zijn vader eigenlijk nauwelijks gekend had: die was tijdens de oorlogsjaren veel afwezig geweest – in gebieden ver weg. Terwijl het gezin in Oostenrijk zat, vertoefde hij of in Kraków en Lemberg, of in Italië, of in Berlijn. Ik begreep dat hij een *lady's man* geweest was, dat hij na de oorlog verdwenen en ten slotte in Rome overleden was.

Dat was het enige wat Horst tijdens mijn eerste bezoek vertelde. Indirect, zo verklaarde hij, was het kasteel een soort cadeau van Otto, een toevluchtsoord dat troost kon bieden. Toen hij in de dertig was, ‘was ik uit mijn gewone doen geraakt,’ zei hij. Vanwege de geschiedenis van zijn vader had hij een geordend bestaan achter zich gelaten en hoopte hij een andere manier van leven te vinden.

Dat gewone leven eindigde voor Horst in 1945; toen Duitsland de oorlog verloor was hij zes jaar. ‘Ik was als een nazi-jongen opgevoed en toen was alles van de ene op de andere dag verdwenen.’ Het was een nationaal en persoonlijk trauma toen het regime ineenstortte en het leven rond het gezin werd ontwricht – een gelukkige jeugd werd zo verstoord. Hij haalde een herinnering op aan zijn verjaardagsfeestje in april 1945, toen hij voor het ouderlijk huis in Thumersbach zat en uitkeek over de Zellersee. ‘Ik was alleen en besepte dat ik dat moment voor de rest van mijn leven moest

vasthouden.’ Zijn zachte stem brak toen hij zich herinnerde hoe Britse en Amerikaanse vliegtuigen hun overtollige bommen in het water van het meer afwierpen. ‘Het huis begon te trillen, ja, dat weet ik nog...’ Zijn stem viel nu weg en zijn ogen werden vochtig – ik voelde de huiver. Even huilde hij, zachtjes.

Later nam Horst me mee op een rondgang door het kasteel, dat tal van grote en kleine vertrekken telt. We installeerden ons in zijn slaapkamer op de eerste verdieping, onder het toezicht van Josef, Otto, Charlotte en peetvader Arthur. Hij pakte Charlottes fotoalbums en we gingen naast elkaar zitten, met de boeken op onze schoot. Daarbij zinspeelde hij nog op een omvangrijk familiearchief – veel brieven van zijn ouders aan elkaar, de dagboeken en herinneringen die zijn moeder voor de kinderen, voor het nageslacht, had geschreven. Die dag kreeg ik dat materiaal niet te zien, maar het bleef wel als iets wat intrigeerde in mijn gedachten hangen.

Een paar bladzijden uit één dagboek, uit 1942, kreeg ik wel te zien; het was een dun deeltje, volgeschreven in het onrustige handschrift van zijn moeder. Ik was geïnteresseerd in 1 augustus, de dag dat Hans Frank op bezoek was geweest bij de Wächters en de tenuitvoerlegging van de *Endlösung* in het district Galicië had bekendgemaakt, in een rede die het doodvonnis had betekend voor honderdduizenden mensen. De dagboeknotitie van die dag leerde ons dat

Frank een partijtje schaak met Charlotte had gespeeld.

We gingen weer verder met de foto's in de albums – het verhaal van een familie, van kinderen en grootouders, van verjaardagen en vakanties in de bergen. De Wächters samen, een zelfgenoegzame familie. Er waren meren en een foto waarop Otto aan het zwemmen is, de enige die ik ooit te zien zou krijgen. ‘Mijn vader hield van zwemmen,’ zei Horst. Op de andere bladzijde een glimlachende man die met een beitel een hakenkruis in een muur krast, 1931. Een man voor een gebouw, begroet door een rij armen die de nazigroet brengen. DR. GOEBBELS¹⁰ staat er onder de foto. Drie prattende mannen op een overdekte binnenplaats. Twee letters onder de foto: A.H. Dit was Otto's hoekige handschrift. Adolf Hitler met Heinrich Hoff-

mann, zou ik vernemen, zijn fotograaf, en nog een derde man. ‘Niet mijn vader,’ zei Horst. ‘Misschien Baldur von Schirach.’ Dat zou dan de leider van de *Hitlerjugend* zijn, die eveneens in Neurenberg veroordeeld werd en wiens kleinzoon Ferdinand een goede schrijver was.¹¹

We sloegen de bladen om. Wenen, najaar 1938, Otto in zijn kantoor in het Hofburg-paleis, in een onmiskenbaar SS-uniform. Polen, najaar 1939, een uitgebrand gebouw, vluchtelingen. Een drukke straat, mensen die op de kou gekleed zijn, een oude dame met een hoofddoek, een witte armband. Een door Charlotte gefotografeerde Jood, in het getto van Warschau.

Een foto van Horst, met drie van zijn vier zussen. ‘Maart 1943, Lemberg’, had Charlotte eronder gezet. Een heldere, zonnige dag, met lange schaduwen. Een briefje van Horst aan Otto: ‘Lieve papa, ik heb wat bloemen voor je geplukt, kusjes, je Horsti-Borsti’.¹² Toen, in 1944, was hij vijf jaar.

Om de meer gevoelige onderwerpen draaiden we heen. Hij vroeg naar mijn grootvader en luisterde zwijgend naar de details. Ik informeerde naar zijn ouders en naar hun relatie. ‘Mijn moeder was ervan overtuigd dat mijn vader het bij het rechte eind had, de juiste dingen deed.’ Ze zei nooit iets afkeurends over hem, niet waar Horst bij was, maar hij was gaan inzien dat er wel een schaduwzijde bestond. ‘Natuurlijk voelde ik me schuldig over mijn vader.’ Hij wist dat het regime ‘afschuwelijke dingen’ had gedaan, maar die waren pas later in het leven van alledag doorgesijpeld. De naoorlogse periode was een tijd van stilzwijgen geweest. In Oostenrijk wilde niemand het over de gebeurtenissen hebben, toen niet en ook nu niet. Hij liet wel doorschemeren dat het met de familie, met de neven en nichten, moeilijk lag, maar bijzonderheden werden niet gegeven.

We stapten over op andere onderwerpen. Charlotte had gewild dat Horst ook een succesvol jurist zou worden, net als zijn vader, maar hij koos voor een andersoortig leven. Niet nog meer studies, zei hij tegen Charlotte; hij zou in de bossen verdwijnen. ‘Vaarwel, moeder!’ Ze was diep teleurgesteld over het feit dat hij zijn eigen weg had gevonden. Begin jaren zeventig had hij in Wenen kennisgemaakt met een schilder, Frie-

densreich Hundertwasser,¹³ en tussen beide mannen klikte het. ‘Ik besefte dat Hundertwasser me nodig had; we zouden met elkaar overweg kunnen, want hij was een verlegen iemand, net als ik.’ Horst ging werken als de assistent van de kunstenaar; hij zeilde diens schip, de *Regentag*, van Venetië naar Nieuw-Zeeland, daarbij vergezeld door zijn nieuwe vrouw, Jacqueline. Tijdens de overtocht werd hun enige kind geboren, een dochter, Magdalena. We schrijven 1977.

‘Dat Hundertwasser Joods was, voelde op een of andere manier wel goed,’ vervolgde Horst. ‘Misschien geldt dat ook voor jou, Philippe, want jij bent Joods – en op een of andere manier vind ik dat prettig.’ De moeder van de schilder was bang voor Horst. ‘Ze kende mijn vaders naam, wist wie hij was – door haar ervaringen in de oorlog, toen ze rondliep met de davidster...’ Terwijl hij sprak gingen zijn vingers op en neer over zijn arm, waar een armband had kunnen zitten.

Toch lag het, zo verklaarde hij, niet zo simpel met de historische verantwoordelijkheid van zijn vader. ‘Otto was tegen de rassentheorieën en zag de Duitsers ook niet als übermensen en alle anderen als *Untermenschen*.’ Hij wilde goed doen, dingen in beweging zetten en een oplossing vinden voor de problemen van na de Eerste Wereldoorlog.

Dat was Horsts mening. Zijn vader was een fatsoenlijk man geweest, een optimist die getracht had goed te doen, maar die verstrikt was geraakt in de door anderen begane gruwelijkheden.

Ik luisterde geduldig toe, want ik wilde de sfeer tijdens onze eerste ontmoeting niet bederven.

Een paar dagen later kreeg ik, terug in Londen, een bericht van Horst. ‘Ik waardeer uw bezoek aan Hagenberg; ik hoorde toen ook van de tragische geschiedenis van de familie van uw grootvader in Lemberg.’ Hij wilde me het adres sturen van een man uit Lemberg, wiens leven volgens hem door zijn vader was gespaard – een Poolse Jood. Toentertijd, zo voegde hij eraan toe, werd de ‘jammerlijke situatie van de Joden door vrijwel iedereen als *Schicksal* beschouwd’. Dat woord betekent ‘noodlot’.

Wat zijn eigen situatie betrof meldde hij dat zijn eenzaamheid door mijn bezoek iets draaglijker was geworden. De overige familieleden wensten niet over het verleden te praten en waren kritisch ten aanzien van de door hem ontplooiden initiatieven. Ze wilden niet dat het leven van Otto von Wächter in de schijnwerpers kwam te staan.

Na deze eerste ontmoeting was ik nieuwsgierig en gefascineerd. Ondanks alles mocht ik Horst wel, want hij was vriendelijk en open, en had

ogenschijnlijk niets te verbergen. Hij was een zoon die de goede kanten van zijn vader wilde ontdekken. Tegelijkertijd was hij niet bereid de gedachte toe te laten dat Otto Wächter wel degelijk medeverantwoordelijk was voor de verschrikkelijke gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan in het door hem bestuurde gebied. Ik wilde meer over Horsts ouders te weten komen. Details zijn belangrijk.

2

1901, Otto

Otto Gustav Wächter werd op 8 juli 1901 in Wenen geboren. Zijn vader, Josef Wächter, was een vurig monarchist, een officier in het keizerlijke Oostenrijks-Hongaarse leger van Frans Jozef I. Hij was van Tsjechische origine, maar sprak Duits en was afkomstig uit het Sudeten-stadje Havran, aan de rand van het keizerrijk, ten noorden van Praag. Hij was een virulente antisemiet en trouwde met Martha Pfob, die uit een welgestelde familie in Wenen kwam en drie kinderen baarde.

Otto had twee oudere zusters, Hertha die in 1898 en Ilse die in 1900 geboren was. Hij was de beminde enige zoon en het jongste kind. Toen Otto nog maar een paar weken oud was, werd er een foto van het gezin gemaakt door een Keizerlijk en Koninklijk Hoffotograaf.¹⁴ Martha met Josef, in uniform en met indrukwekkende snor, die Otto voorzichtig, maar trots in de hoogte houdt. Het was een formeel portret, een weergave van een leven dat aan monarchie en keizerrijk gewijd is.

Zijn jonge jaren bracht Otto door in Wenen, een stad die op het toppunt van de macht stond, in een tijd van welvaart en intellectuele scheppingsdrang.¹⁵ Gustav Mahler dirigeerde in de Weense Staatsopera, Sigmund Freud ontwikkelde nieuwe denkbeelden over psychoanalyse, en Josef Hoffmann en Koloman Moser gaven leiding aan de Wiener Werkstätte, een vooruitstrevende gemeenschap van kunstenaars en ontwerpers. Burgemeester Karl Lueger bestuurde de stad met ijzeren hand, vanuit een sterk antisemitische gedachte. Otto ging naar de Volksschule, een lokale school in de Albertgasse, in het 8e district van Wenen. In de rapporten werden zijn schoolvorderingen ‘zeer goed’ genoemd.

Toen hij zeven was, verhuisde het gezin naar Triëst, aan de Adriatische kust, waar hij werd ingeschreven op de Deutsche Volksschule, in de Via

della Fontana, in de buurt van het Centraal Station. Hij leerde Italiaans, ontwikkelde een talent voor talen en boekte ‘prijzenwaardige’ vooruitgang, behalve voor ‘schrijven’, dat slechts ‘voldoende’ was. Hij deed zijn eerste communie, ging naar de middelbare school en leerde zwemmen op de *Militärschwimmschule*. Hij was vastberaden en zelfverzekerd, een kind dat zich al op zijn gemak voelt in uniform.

Het gezin verbleef nog steeds in Triëst toen in de zomer van 1914 de oorlog uitbrak. Als majoor in de *kaiserliche und königliche [k.u.k.] Armee* werd Josef naar Galicië overgeplaatst en later bevorderd tot bevelhebber van het 88e Infanterieregiment, in de buurt van Lemberg.¹⁶ Otto verhuisde met zijn moeder en zusters naar Budweis, in Zuid-Bohemen, in de tegenwoordige Tsjechische Republiek, en bracht ook nog een jaar door in het nabijgelegen Krumau. In zijn geschiedenislessen ging het over Caesar en de Gallische oorlogen, en in de gymnastieklessen draaide het om de grondbeginselen van gewapende en ongewapende strijd.

In 1916 overleed keizer Frans Jozef, na een regeringsperiode van bijna 68 jaar. Twee jaar later kwam de oorlog tot een eind en werden vier eeuwen Habsburgse dynastie afgesloten. Van Oostenrijk resteerde nog maar een schaduw van de vroegere glorie. Het waren financieel moeilijke tijden voor het gezin Wächter, dat naar Triëst terugkeerde. Josef had het familiekapitaal geïnvesteerd in staatsobligaties, maar die verloren hun waarde tijdens de financiële ineenstorting die op de oorlog volgde. Wel was hij, wegens dapperheid, onderscheiden met de Militaire orde van Maria Theresia, een ceremonie die voor het nageslacht op film bewaard is gebleven, wat betekende dat ik het moment kon zien waarop hij van adel werd.¹⁷ Deze onderscheiding stelde hem – en later ook Otto – in staat de titel *Freiherr* (‘baron’) te voeren. De Wächter-mannen werden *von* Wächters.

In de zomer van 1919 behaalde Otto zijn einddiploma van de middelbare school. Een getuigschrift stelde hem in staat zich in te schrijven op de rechtenfaculteit van de Universiteit van Wenen, waar hij op 18 oktober 1919 begon. Het waren onrustige tijden, veroorzaakt door het einde van het keizerrijk en door de Russische revolutie. Onder de stroom vluchtelingen die vanuit de oostelijke gebieden van het voormalige keizerrijk¹⁸ afkomstig waren, bevond zich Hersch Lauterpacht uit Lemberg, die zich net als Otto aan de rechtenfaculteit inschreef en vijfentwintig

tig jaar later op de proppen zou komen met het juridische begrip ‘misdaden tegen de menselijkheid’, waarin zijn studiegenoot uiteindelijk verstrikt zou raken.¹⁹

Op de studentenkaart is Otto te zien als een vastberaden jongeman, met een havikspromiel en een gezonde bos haar boven een grote vlinderdas. Vijf jaar – negen semesters – bracht hij op de rechtenfaculteit door, waar hij kon studeren bij hoogleraren van naam, onder anderen bij Hans Kelsen, die colleges staatsrecht gaf,²⁰ en bij Alexander Hold-Ferneck, een felle nationalist die meende dat er in nog geen miljoen jaar zoiets als ‘echt internationaal recht’ zou komen.²¹ Stephan Brassloff, een specialist inzake Romeins recht,²² en Josef Hupka, een expert in handelsrecht,²³ behoorden tot zijn Joodse docenten.

Otto, een uitmuntend sportman, werd lid van de *Donauhört*, de Weense roeivereniging, en werd kampioen van Oostenrijk in de ‘acht’. In 2017 zou de club ter viering van de 150e verjaardag een brochure uitgeven waarin Otto speciaal werd genoemd als een ‘zeer succesvol, zeer populair’ lid.²⁴ Hij was ook actief in de bergen, waar hij klom en weekeinden doorbracht in een skioord bij Wenen. Hij had een grote vriendenkring, waartoe ook vrouwen behoorden: zij waardeerden hem om zijn energie en zijn ‘gevoelige tastzin’.

Op de rechtenfaculteit werd Otto politiek actief, daartoe gestimuleerd door zijn vaders politieke stellingname – een nationalisme dat geworteld was in het Duitssprekende Sudetenland. Josef was een van de eerste leden van de *Deutsche Klub*, een conservatieve vereniging van louter mannen, waarvan de leden het pangermanisme aanhingen en gekant waren tegen de toevloed van Joden en andere vluchtelingen vanuit de gebieden van het voormalige keizerrijk. ‘*Kauft nur bei arischen Geschäftsleuten!*’ adviseerde de nieuwsbrief van de Klub aan de leden.²⁵

In maart 1921, kort voordat zijn vader tot minister van Defensie benoemd werd, nam Otto deel aan een grote anti-Joodse protestmars in het centrum van Wenen. Die was georganiseerd door de twee jaar daarvoor opgerichte *Antisemitenbund*;²⁶ veertigduizend actievoerders eisten dat de Joden zouden worden beroofd van fundamentele burger- en eigendomsrechten en dat iedereen die na september 1914 het land was binnengekomen, zou worden uitgezet. Joodse winkels werden aange-